

ابوالحسن غفاری «صنیع الملک»

پدر گرافیک ایران

● محمد هادی دانش

در حدود صدو هشتاد و هشت سال پیش در کاشان مردی دیده به جهان گشود که توانست با خدمات ارزنده‌اش در کنار یکی از دلنوزان تاریخ ایران میرزاتقی خان امیرکبیر به یاد ماندنی باشد. ابوالحسن غفاری از خاندان غفاری‌ها که در عرصه‌های فرهنگی تاریخ ساز و موثر بوده‌اند در سال ۱۱۹۲ هجری شمسی در کاشان متولد شد. کار تعلیم نقاشی را از سال‌های آغازین نوجوانی شروع نمود. از مشق‌های به جا مانده از آن زمان که تاریخ ۱۲۴۵ هجری قمری برابر با ۱۲۰۸ هجری شمسی را دارد، تصویر نیم تنه مردی را نشان می‌دهد که استاد مهرعلی برای ابوالحسن غفاری کشیده است. از آن سال‌ها اطلاعات زیادی به جای نمانده است، اما می‌دانیم که قتل قائم مقام فرآهانی در سال ۱۲۱۷ در زمانی اتفاق افتاد که ابوالحسن ۲۵ ساله بود. اولین اثر رنگ و روغنی‌اش را بر پرده، از صورت محمدشاه در سن بیست و نه سالگی ترسیم نمود و بدین وسیله جزو نقاشان دربار گردید. هم چنین از آن سال‌ها صورت زنی به جای مانده که خورشید خانم نام دارد و گویا هنرمند بدو دلبستگی خاصی داشت.

در سال ۱۲۲۴ به تشویق حسنعلی خان نظام الدوله و سرمایه شخصی خود و یا با مساعدت محمدشاه رهسپار ایتالیا شد و مدتی در هنرستان‌های رم و فلورانس و موزه‌های واتیکان به تحصیل و نسخه‌برداری از آثار رافائل، میکل آنژ و تسین پرداخت. حدود چهار سال در ایتالیا اقامت کرد و پس از آن در دومین سال سلطنت ناصرالدین شاه به کشور بازگشت و در همین سال‌ها تصویری از بزرگ مرد تاریخ ایران میرزاتقی خان امیرکبیر از خود به جا گذاشت.

یک سال بعد با مرگ میرزا ابراهیم نقاشباشی دربار

وظیفه متوفی به او محول شد و از این پس در آخر امضاهایش کلمه نقاشباشی دیده می‌شود. سال ۱۲۳۱ سال شروع تصویرسازی کتاب هزار و یک شب در دارالصنایع تهران توسط وی و شاگردانش بود و در سال بعد تصویر صف سلام را در قصر نگارستان، ضلع جنوبی میدان بهارستان کنونی ترسیم کرد.

سال ۱۲۳۹ سال مهمی برای صنعت چاپ و مطبوعات ایران بود زیرا در این سال اداره دارالطبایع تاسیس و مسؤولیت آن به عهده ابوالحسن غفاری گذاشته شد. بدین ترتیب روزنامه وقایع اتفاقیه که در هر شماره می‌بایست بخش‌های متعدد و مصوری می‌داشت به همت وی و بعدها با تغییر نام به روزنامه دولت علیه ایران راه تکامل خویش را پیمود. در همین سال‌ها به دریافت لقب صنیع الملکی نایل شد و اولین هنرستان نقاشی ایران با تلاش وی افتتاح گردید.

اما روزنامه که از مساعدت‌های با ارزش او محسوب می‌شود شامل بخش‌های زیر بوده است:

- ۱- صفحه اول شامل نام، تاریخ و آرم روزنامه.
- ۲- اخبار ممالک محروسه
- ۳- اخبار دارالخلافه
- ۴- وقایع و اتفاقات
- ۵- آگهی

آرم روزنامه توسط صنیع الملک طراحی شده و آن عبارت بوده از شیر و خورشید که تقریباً ۱۲ صفحه اول را به خود اختصاص می‌داد، هم چنین در دو طرف آرم قیمت روزنامه و مبلغ آگهی درج می‌گشت. اخبار ممالک محروسه و اخبار دارالخلافه در صفحات بعدی با تیتراژ درشت و به خط نستعلیق شامل تصویر و اخبار شاهدگان و نزدیکان پادشاه دربار بوده است.

هم چنین بخش وقایع و اتفاقات همراه با تصویر بوده و بخش آگهی بدون تصویر منتشر می‌گشته است.

تصاویر روزنامه به چهار دسته اصلی تقسیم می‌شد:

- ۱- تصاویر تمام قد
- ۲- تصاویر نیم تنه
- ۳- مناظر
- ۴- تصاویر مربوط به وقایع و حوادث

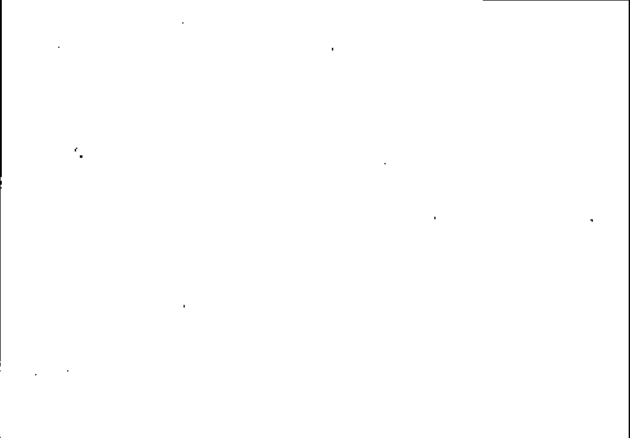
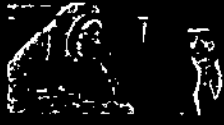
در هر دو مورد یک و دو شبیه‌سازی اصل مسلم بوده است. لباس‌های درباریان و صاحب منصبان با جزئیات کار شده و همین طور افراد بر حسب منصب و مقامی که داشته‌اند، لباس‌های مزین تر و کلاه‌های بزرگ‌تری داشتند. دست‌ها عمدتاً در هم قفل شده به حالت احترام و پاها اهمیت کم‌تری دارند. چهره‌ها بدون حالت و از تمام زوایا دارای پرسپکتیو بوده و صورت‌سازی نیم تنه‌ها بر حسب اهمیت افراد از حجم‌سازی تا طراحی با خطوط ساده متفاوت بود، به ویژه تزئینات لباس نیز تحت تاثیر این فرمول قرار داشت. نوع تکنیک به خاطر استفاده از مناد کتته و بافت سنگ که مخصوص لیتوگرافی است، بافت نرم و خوبی به تصاویر داده است. برای پلان‌های دوم و سوم از شیوه طراحی خطی استفاده می‌شد و تصویر مربوط به وقایع کاملاً ذهنی و از نقطه نظر نقاشی بیشتر شبیه به نقاشی‌های مینیاتور بوده‌اند.

وفات ابوالحسن غفاری «صنیع الملک» در سال ۱۲۴۵ هجری شمسی به علت عارضه حمله قلبی رخ داد.

منابع و مأخذ:

- ۱- مجله هنر و مردم شماره ۱۰ و ۱۱ و ۹۲ و ۹۳
- ۲- بررسی کتاب‌های خطی و کتاب هزار و یک شب
- ۳- بررسی (شرح احوال و آثار نقاشان قدیم ایران)
- ۴- نگارگری ایران در سده‌های نوزدهم و سیزدهم (هجری)

ش آرشو روزنامه وقایع اتفاقیه و دولت علیه ایران

مجلس خلعت پوشان شاهزادگان عظام

